

А. В. Кулай

Інфраструктура управління трудовою міграцією: теорія і практика транскордонного співробітництва

Проаналізовано сучасний стан та основні чинники формування процесів трудової міграції у світі та Україні. Визначено інституціональне середовище світового ринку праці. Проаналізовано ініціативи щодо інфраструктурного забезпечення управління трудовою міграцією на умовах державно-приватного партнерства, що реалізуються у Волинській області в рамках транскордонного співробітництва Єврорегіону «Буг». Ключові слова: трудова міграція, транскордонне співробітництво, державно-приватне партнерство, світова економіка, національні фінансові системи.

Постановка проблеми. Трансформація економіки України до ринкової моделі та інтеграційні процеси щодо її світових стандартів докорінно змінили в останні десятиліття стан українського суспільства. Відкритість світового ринку праці, демонополізація зовнішньоекономічної діяльності та інші чинники створили необхідні передумови інтегрування нашого суспільства у світове господарство. Важливим у цьому процесі є трудова міграція, яка суттєво впливає на стан економічного розвитку країн та рівень соціального забезпечення громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міграція населення має вікову історію і є предметом наукових досліджень Дж. Борхаса, А. Вінтерса, К. Зімермана, К. Макконнела, Я. Мінсера, Дж. Тейлора, Р. Фаїні та інших. Питанням міграційних процесів присвячені наукові роботи відомих вітчизняних науковців: В. Геєця, Е. Лібанової, Ю. Макогона, О. Малиновської, Н. Мікули, А. Поручника, С. Романюка, І. Сторонянської, М. Тимошенко, А. Філіпенко та інших.

Виклад основного матеріалу. Міграційні процеси стали важливою складовою формування ринку праці, а відтак вагомої частки світової економіки. За даними ООН у 2010 році перебували у міграції понад 215 мільйонів осіб, що становить 3,2 відсотка всього населення у світі. За цими ж даними за кордоном перебуває 6,6 мільйона українців, що становить понад 14 відсотків загальної кількості населення України [9]. Зазначена кількість мігрантів включає і тих громадян, що виїхали раніше і мають право тимчасового або постійного місця проживання. За даними інших джерел з України мігрує від 1,5 до 3 млн. осіб. Наукові дослідження

© *А. В. Кулай*, 2013.

та дані громадських організацій підтверджують, що переважна частина саме трудових мігрантів виїжджає за кордон неофіційно – за туристичними і тимчасовими візами, викликами родичів та іншими шляхами, які після закінчення візового терміну залишаються, або, поновлюючи тимчасові візи, постійно працевлаштовуються у країні до якої вони мігрували чи змінюють місце міграції.

Сучасний стан міграційних процесів в Україні характеризується відсутністю законодавчого визначення напрямів державної міграційної політики України, принципів діяльності державних органів у сфері міграції, стратегічних цілей, завдань і стандартів із забезпечення реалізації прав людини, що негативно позначається на ефективності протидії явищам, що становлять загрозу національній безпеці України – нелегальній міграції, загостренню демографічної кризи, а також від'їзду за межі України вчених, фахівців, кваліфікованої робочої сили [6].

Змінюючи параметри умов, що впливають на міграційну рухливість, усуваючи територіальні і міжпоселенні відмінності ступеня їх впливу, держава має можливість із достатньою оперативністю побічно регулювати процеси переміщення трудових ресурсів з метою здобуття позитивного ефекту для національної економіки. Разом з тим, державі інституції регулювання міграційних процесів та ринку праці самостійно не в змозі забезпечити ефективну систему регулювання трудової міграції, а комерційні структури (кадрові, рекрутингові агентства, компанії та ін.) питання трудової міграції як правило вирішують локально і не в повному обсязі. Враховуючи те, що державна політика має розроблятися і втілюватися з урахуванням усіх аспектів людської життєдіяльності, міграційні процеси вимагають комплексного вирішення в контексті загального соціального розвитку. Ефективним на наш погляд є вирішення проблеми на умовах державно-приватного партнерства із створення транскордонної інфраструктури регулювання ринку праці в міжнародному масштабі.

Україна за кількістю мігрантів займає одне із перших місць у Європі і є одним із основних донорів ринку праці країн Європейського Союзу. Основними чинниками зростання обсягів міграції працездатного населення з України є насамперед внутрішні причини до основних із яких належать:

- низький рівень економічного розвитку і фінансового забезпечення соціальних інститутів держави;
- наявність на внутрішньому ринку праці вільної робочої сили як облікованої – безробітних, так і не облікованої – тимчасово зайнятих;
- низький рівень вартості робочої сили у створюваному продукті, а відповідно у рази, в порівнянні з країнами ЄС, меншою винагородою за працю;

Крім цього, беззаперечними фактором, що сприяє міграційним процесам, є міжнародний рух капіталу та міжнародні транснаціональні корпорації [3, с. 33]. Недостатність кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення державних органів, відсутність інтегрованих інформаційних автоматизованих систем управління трудовою міграцією та інші чинники, в умовах євроінтеграційних процесів в Україні, посилюють негативний вплив міграції на стан соціально-економічного розвитку та соціальної захищеності громадян.

Сучасна світова практика знає основні шляхи регулювання ринків праці, які здійснюються в рамках як транскордонного так і транснаціонального співробітництва, впливу міжнародних організацій на стан світового ринку праці. Зазначене вимагає запровадження скоординованої системи управління трудовою міграцією в основі якої, як на нашу думку, має бути державно-приватне партнерство та інституціональне середовище національних та світового ринків праці (рис. 1).

Удосконалення інституціонального середовища міграційної політики України, дасть можливість забезпечити ефективне управління міграційними процесами як з боку держави, так і недержавних інституцій, які здійснюють свою діяльність на умовах державно-приватного партнерства. Зазначене сприятиме створенню умов для сталого демографічного та соціально-економічного розвитку держави, підвищення рівня національної безпеки шляхом запобігання виникненню неконтрольованих міграційних процесів та ліквідації їх наслідків, узгодження національного законодавства у сфері міграції з міжнародними стандартами, посилення соціального і правового захисту громадян України, які працевлаштовуються за кордоном, створення умов для безперешкодної реалізації прав, свобод, законних інтересів мігрантів і виконання ними передбачених законодавством обов'язків, забезпечення повноти використання інтелектуального та трудового потенціалу таких осіб, додержання принципів захисту інтересів України [6].

З метою врегулювання міграційних процесів в Україні за ініціативи Люблінського та Мазовецького воєводств Республіки Польща, підтримки Волинської обласної державної адміністрації та за участю Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в рамках транскордонного співробітництва на умовах державно-приватного партнерства у 2013 році започатковано реалізацію проекту «Створення транскордонної інфраструктури управління трудовою міграцією» (далі Проект). Проект передбачає координацію діяльності державних органів, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення та регулювання міграційних процесів, та приватних структур

Рис. 1. Інституціональне середовище світового ринку праці
(Складено автором)

щодо проведення соціально-орієнтованої діяльності, спрямованої на забезпечення прав та інтересів українських трудових мігрантів при їх працевлаштуванні за кордоном, формування сприятливого бізнесового середовища через розширення існуючих вітчизняних та міжнародних інституцій та громадських організацій (рис. 2).

Запропонована транскордонна інфраструктура включає громадські організації та міжнародні об'єднання, самостійні господарські структури, включаючи спільні українсько-польські підприємства та установи з часткою комунальної власності окремих територіальних громад. Крім того, в реалізації Проекту передбачається участь державних інституцій з питань соціальної політики та міграції. Співпраця державних і приватних

Рис. 2. Структурно-організаційна схема реалізації проекту «Створення транскордонної інфраструктури управління трудовою міграцією» (Складено автором)

інституцій з управління трудовою міграцією здійснюється на умовах державно-приватного партнерства.

Важливим в управлінні міграційними процесами із забезпечення інституціонального середовища міграційної діяльності є налагодження постійного моніторингу стану ринку праці України і Польщі для чого Проектом передбачено створення порталів баз даних ринків праці з використанням інформаційних баз даних центральних і регіональних державних органів з питань праці, а також інформації роботодавців та здобувачів роботи. Обмін цією інформацією передбачається здійснювати відповідно угод, укладених між цими інституціями, роботодавцями і здобувачами роботи. Інформація порталу матиме виключно публічний характер і слугуватиме базою для організованого працевлаштування відповідно до укладених угод між роботодавцями, пошукачами роботи, спільною українсько-польською установою з питань міграції в Україні та структурним підрозділом з питань міграції (департаментом) у Польщі.

Нелегальна міграція є одним із основних чинників, що сприяє нерівності вартості праці трудових мігрантів в порівнянні з її величиною у громадян, країн в яких працевлаштовуються трудові мігранти. Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи за підтримки Світового банку та у співпраці з «Міжнародною українською школою» проведено опитування у семи країнах – членах Європейського Союзу, яке було адресоване українським трудовим мігрантам. В результаті опитування було визначено, що середня заробітна плата трудових мігрантів з України у цих країнах становить у місяць 727,9 євро. Найвищою є заробітна плата у Франції – 990 євро і найнижчою у Польщі – 460,8 євро [4, с. 123].

Водночас заробітна плата за 2011 рік становила у Польщі – 1360, Чехії – 1450 доларів США, а у Франції – 2500, Німеччині – 2800, Нідерландах 3007 євро на місяць [5]. Рівень заробітної плати в Україні нижчий, ніж у розвинених країнах ЄС у 5,6-19,7 разу. Згідно з даними Євростату та МВФ за станом на липень 2011 року, у рейтингу європейських країн Україна посідає лише 25 місце з 29-ти (відношення річної української мінімальної заробітної плати становить 21,5% до обсягу ВВП на душу населення). Для прикладу, відповідні показники: у Бельгії мінімальна зарплата у доларах США – 2064,2 (68,6% до ВВП на душу населення), у Франції – 1951,9 (68,7%), у Польщі – 496,7 (31,5%), у Латвії – 403,2 (33,5%) [8].

Основними причинами низької заробітної плати українських трудових мігрантів у країнах ЄС, як на наш погляд, є висока питома вага сезонних мігрантів та некваліфікованої робочої сили, яка використовується переважно на сезонних сільськогосподарських роботах та в інших секторах світового ринку праці. Не менш важливим фактором сезонної трудової

міграції, який негативно впливає на рівень оплати праці та соціальні гарантії українців є те, що переважна кількість трудових мігрантів працевлаштовуються за кордоном нелегально за туристичними, гостьовими та іншими візами дипломатичних установ іноземних держав в Україні. Працевлаштування трудових мігрантів на сезонні роботи в основному здійснюється за усними домовленостями між роботодавцем і мігрантом або за участю посередників, що не дає ніяких правових гарантій виконання умов таких договорів.

З метою підняття рівня оплати праці українських трудових мігрантів Проектом передбачається перенавчання основним робітничим професіям громадян, які бажають працювати як у Польщі так і в Україні, за програмами і стандартами ЄС. Для реалізації цього завдання в Україні передбачається створення Міжнародного навчального центру перепідготовки та адаптації персоналу на умовах спільної власності засновників з України і Польщі та місцевого органу самоврядування. Крім цього, ефективним, як на наш погляд, є співпраця на умовах державно-приватного партнерства з Державним центром зайнятості і його структурними підрозділами в регіонах з питань організації навчання безробітних та інших категорій громадян, що виявлять бажання легального працевлаштування за кордоном. Така форма підготовки і перепідготовки може здійснюватиметься за відповідними угодами під конкретні замовлення іноземних роботодавців, що передбачатимуть умови такого працевлаштування, оплати праці, соціальні та правові гарантії

Висновки. Таким чином, реалізація Проекту дасть можливість, суттєво удосконалити систему управління трудовою міграцією, знизити рівень нелегальної трудової міграції, розширити економічно взаємовигідне співробітництво національних і міжнародних інституцій та громадських організацій, гарантувати трудовим мігрантам їх соціально-правовий захист. Передбачається також подальше вивчення та наукове обґрунтування впливу трудової міграції на формування світового ринку праці та національні фінансові системи.

Список використаних джерел:

1. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : монография / Д. Лук'яненко, А. Поручник, В. Колесов [и др.]; под научн. ред. Д. Лук'яненко, А. Поручника, В. Колесова. – К. : КНЕУ, МГУ, 2013. – 466 с.
2. Канівець О. Захистити трудових мігрантів, щоб врятувати економіку. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/zahistiti-trudovih-migrantiv-schob-vryatuvati-ekonomiku.html/>.

3. Лібанова Е. М. Населення України. Трудова міграція в Україні : [монографія] / Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, С. В. Полякова та ін.; за ред. Е. М. Лібанової. – Умань : Сочівник, 2010. – 233 с.
4. Малиновська О. А. Грошові перекази українських трудових мігрантів у країнах ЄС: чинники формування, канали використання / О. А. Малиновська, І. П. Майданік // Демографія та соціальна економіка. – 2013. – №1(19). – С. 120-132.
5. Павловський А. М. Кілька слів про українську заробітну плату / А. М. Павловський. – Режим доступу : http://blogs.lb.ua/andriy.../15020_kilka_sliv_pro_ukrainsku_zarplatu.html.
6. Про Концепцію державної міграційної політики: Указ Президента України від 30 трав. 2011 р. №622. – Режим доступу : <http://president.gov.ua/documents/13642>.
7. Протокол засідання Ради Єврорегіону «Буг» від 13 червня 2013 р.
8. Рекомендації учасників круглого столу на тему: «Оплата праці – українські реалії та перспективи реформування» схвалено рішенням Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці 11 квітня 2012 року протокол № 81. – Режим доступу : <http://www/fpsu.org.ua>.
9. Migration and Remittances Fastbook – 2011. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances>.

Кулай А.В. Інфраструктура управління трудовою міграцією: теорія і практика трансграничного співробітництва.

Проанализировано современное состояние и факторы влияния на формирование процессов трудовой миграции в мире и Украине. Определено институциональную среду мирового рынка труда. Проанализированы инициативы относительно инфраструктурного обеспечения управления трудовой миграцией на условиях государственно-частного партнерства, которые реализуются у Волынской области в программе трансграничного сотрудничества Еврорегиона «Буг».

Ключевые слова: трудовая миграция, трансграничное сотрудничество, государственно-частное партнерство, рынок труда, мировая экономика, национальные финансовые системы.

Kulay A.V. Infrastructure of the Management of Labour Migration: Theory and Practice of the Cross-Border Cooperation.

The modern state and the main factors of forming the processes of the work migration in the world and in Ukraine have been analysed in the article. The institutional environment of the world labour market has been defined. The initiatives as to the infrastructural support of the work migration administration under the conditions of the state-private partnership, being implemented in Volyn region within the transboundary cooperation of the Euroregion «Bug» have been analysed.

Key words: work migration, transboundary cooperation, state-private partnership, world economy, national financial systems.